

Grażyna Szwat-Gyłybowa, Ewelina Drzewiecka i in.

Leksykon tradycji bułgarskiej

Leksykon tradycji bułgarskiej to nowatorskie kompendium slawistyczne, autorstwa wieloosobowego zespołu naukowego w składzie: Grażyna Szwat-Gyłybowa (Instytut Slawistyki PAN), Ewelina Drzewiecka (Uniwersytet Warszawski), Sławia Barliewa (Bułgarska Akademia Nauk), Lilla Moroz-Grzelak (Instytut Slawistyki PAN), Georgi Minczew (Uniwersytet Łódzki), Celina Juda (Uniwersytet Jagielloński), Anna Rusewa (Uniwersytet Warszawski), Elżbieta Solak (Uniwersytet Jagielloński), Sylwia Siedlecka (Instytut Slawistyki PAN), Joanna Szepietowska (Instytut Slawistyki PAN) oraz Aleksander Naumow (Uniwersytet Jagielloński, Università' Ca' Foscari w Wenecji) jako konsultant naukowy. W dziele tym zaprezentowane zostały rudymenarne dla bułgarskiej wielkiej narracji miejsca pamięci, rozumiane (zgodnie z koncepcją Pierre'a Nora) jako te elementy świadomości zbiorowej, które stały się w tej kulturze swego rodzaju depozytariuszami tożsamości narodowej, zachowującymi zdolność poruszania ludzkich emocji i wciąż na nowo przekształcanymi zgodnie z potrzebami ideologicznymi i estetycznymi kolejnych epok. Wśród 140 haseł znalazły się imiona postaci historycznych i bohaterów legendarnych, nazwy wydarzeń historycznych i należących do sfery fantazmatów, nazwy wytworów kultury, uważanych za nośniki wartości cementujących bułgarską wspólnotę narodową. W pierwszej części haseł umieszczono informacje faktograficzne, encyklopedyczne minimum wiedzy na dany temat, składające się na tzw. „opowieść elementarną”; w drugiej części haseł znalazła się refleksja nad różnymi formami adaptacji danego faktu, dzieła, zdarzenia, postaci, zjawiska do zmieniających się w procesie historycznym potrzeb zbiorowości, ale także do potrzeb ośrodków władzy aspirujących do kontroli nad świadomością zbiorową. W rezultacie odsłonięciu uległy nie tylko wewnętrzne powiązania w deszyfrowanej siatce pojęć, lecz i fascynująca nierzadko żonglerka wciąż na gorąco modyfikowanymi miejscami pamięci, ich dramatyczna oscylacja między centrum a obrzeżami bułgarskiej kultury narodowej.

Przeprowadzona przez autorów ekscerpcja bułgarskich źródeł z lat 1762–2010 pozwoliła na wyłonienie najbardziej trwałych i najczęściej przywoływanych w tekstach kultury miejsc pamięci, które na gruncie bułgarskim ukształtowały się w okresie bułgarskiego odrodzenia narodowego (1762–1878) i w pierwszych dziesięcioleciach po wyzwoleniu kraju spod panowania osmańskiego (1878). Cezurą wyznaczającą granice definiowania haseł stał się rok 1913, związany z kryzysem wartości po przegranej przez Bułgarię drugiej wojnie bałkańskiej, a zarazem domykający w przestrzeni mentalnej Bułgarów pełen iluzji wiek XIX

z jego niezachwianą wiarą w utopię państwa narodowego. W dążeniu do maksymalnej syntezy wypowiedzi autorzy musieli podejmować trudne decyzje; selekcja danych nierzadko prowadziła do rezygnacji z przytaczania czasem bardzo atrakcyjnego materiału egzemplifikacyjnego, jaki wyłaniał się ze zróżnicowanych i reprezentatywnych (także ze względu na kryterium ilościowe) źródeł: literackich, folklorystycznych, historiograficznych, malarskich, filmowych, naukowych, popularnonaukowych itp. O ich znaczeniu dla badanej problematyki decydowała nie wartość artystyczna czy merytoryczna, lecz potwierdzona pozycja w funkcjonalnej hierarchii elementów należących do sfery myślenia potocznego Bułgarów. Autorzy syntetycznie, a zarazem reprezentatywnie dla danego zjawiska pokazali natomiast kulturotwórczy potencjał bułgarskich miejsc pamięci, ich dynamikę, uwikłanie w zmieniające się i konkurujące ze sobą systemy ideologiczne i światopoglądowe

Leksykon tradycji bułgarskiej przybliży polskiemu odbiorcy te elementy nieznaną mu (lub mało znaną) tradycję, które współtworzą elementarną siatkę pojęć bułgarskiej kultury narodowej. Tylko w niewielkim stopniu przywoływane hasła pokrywają się z kanonem bułgarskich arcydzieł, których życiem pośmiertnym rządzą inne prawa.

Pod każdym z haseł znajdują się wskazówki bibliograficzne, odsyłające do najważniejszych rozpraw naukowych na dany temat. Dzieło zamyka opracowana przez Sylwię Siedlecką bibliografia wybranych tekstów naukowych (bułgarskich i polskich) z zakresu podejmowanej w *Leksykonie tradycji bułgarskiej* problematyki.

Lexicon of Bulgarian Tradition

The *Lexicon of Bulgarian Tradition* edited scientifically by Grażyna Szwat-Gyłybowa is an innovative Slavistic compendium, written by a numerous scientific team consisting of: Grażyna Szwat-Gyłybowa (Institute of Slavistics of PAS), Ewelina Drzewiecka (University of Warsaw), Slawia Barliewa (Bulgarian Academy of Sciences), Lilla Moroz-Grzelak (Institute of Slavistics of PAS), Georgi Minczew (University of Lodz), Celina Juda (Jagiellonian University), Anna Rusewa (University of Warsaw), Elżbieta Solak (Jagiellonian University), Sylwia Siedlecka (Institute of Slavistics of PAS), Joanna Szepietowska (Institute of Slavistics of PAS) and Aleksander Naumow (Jagiellonian University, Universita' Ca' Foscari, Venice) as scientific consultant. In this work are presented rudimentary to great Bulgarian narration sites of memory (Pierre Nora), which became in this culture some kind of depositaries of national identity, preserving the capability of stirring human emotions and still being reshaped according to ideological and esthetic needs of the consecutive epochs. Among

the 140 entries there are names of historical figures and legendary heroes, names of historical events, names belonging to the sphere of phantasms, and names of cultural creations considered to be the carriers of values cementing Bulgarian national commonwealth. The first part of the entries comprises factual information and minimal encyclopedic knowledge of given topic which makes so-called “elementary tale”; the second part of each entry contains reflection on various adaptations of a given fact, work, event, figure, phenomenon to changing in the course of historical process community needs, as well as to authority centers aspiring to control the collective conscience. As a result, not only has internal bonds of deciphered conceptual network been uncovered, but also fascinating jugglery of freshly modified sites of memory, their dramatic oscillation between the center and periphery of Bulgarian national culture.

The conducted-by-the-authors excerption of Bulgarian sources dated 1762-2010 allowed to reveal the most durable and most frequently recalled in texts of the culture sites of memory, which were created at the time of Bulgarian national renaissance (1762-1878), and in the first decades after the country liberation from Ottoman rule (1878). The entries definition limit is the year 1913, when Bulgaria, after lost Second Balkan War, suffered a crisis of values, and when the full of illusions 19th century, with its unflinching faith in utopian national state, came to an end. Striving for a maximal synthesis of statement the authors were forced to make difficult decisions; the selection of data often led to leaving out occasionally attractive exemplifying material, which would emerge from differentiated and representative (also for quantity criterion) sources: literary, folkloristic, historiographic, artistic, cinematic, scientific, pop-scientific, etc. Their importance was decided not by their artistic or content-related value, but by confirmed position in the functional hierarchy of elements belonging to the sphere of colloquial thinking of the Bulgarians. The authors synthetically and representatively for each phenomenon showed culture-generating potential of Bulgarian sites of memory, their dynamics, involvement in changing and competing with each other ideological and philosophical systems. The *Lexicon of Bulgarian Tradition* makes the reader acquainted with the elements of unknown (or little known) tradition, which co-create elementary network of concepts rooted in Bulgarian national culture. To a little degree do the entries overlap with the canon of Bulgarian masterpieces, whose after-life is governed by other laws.

Each entry is followed by bibliographical indications which refer the reader to the most important scientific dissertations on a given subject. The work closes with elaborated by

Sylwia Siedlecka bibliography of selected scientific texts (Bulgarian and Polish) referring to the topics covered by the *Lexicon of Bulgarian Tradition*.